

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pöli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 20. januarija 1858.

Skušnje s sivo ajdo na Krajskem.

R. v. Pr. iz Dolenskega. — Predlanskem sem bil dobil en bokal omenjene sive ajde, ter sem jo za poskušnjo na srednje dobro njivo posejal, od ktere sem je 14 bokalov pridelal. Pretečeno leto sem téh 14 bokalov zopet na enako njivo posejal, kjer se mi je neizrečeno dobro obnašala, zrastle je večja od navadne domače, polna je bila kot brinje, pridelal sem je pa le poltretji mernik, ker mi jo je bila nekoliko slana posmodila.

Ta ajda se mi je tako prikupila, da si upam reči, da bi utegnila kadaj našo navadno spodriniti. — Sejati se mora precej redko, na dobro njivo, in kar se dá zgodaj. Kakor sem se prepričal, tudi v kozolcih miši in tiči bolj po nji hrepené, kakor po navadni domači. — To kot odgovor na vprašanje v 101. listu lanskih „Novic“.

Ker častiti predsednik kmetijske družbe gospod F. Terpinc radi z mnogoverstnimi rečmi skušnje delajo, bi jim prav rad četertinko imenovane ajde za poskušnjo poslal, če bi le vedil, da bi jim z njo vstregel!*)

Oskerbnik kmetijskega verta na Poljanah, častiti gosp. fajmošter Zalokar so nam povedali sledeče:

Siva ajda je bila na kmetijskem vertu ob pravem času vsejana. Ni kmalo in tudi ne vsa enako kalila, in ko je bila iz zemlje pribivala, je ostala do konca avgusta pavec visoka v veliki suši, kakoršne nobeden nas ne pomni. Ko pa je v začetku septembra mala peršica zemljo nekoliko po verhu poškopila, je naša revna ajdica jela malo spet od tal bati, dosegla je visokost tri do štiri pavce in cvela, — kar pride nemila slana, in ajdica poparjena je vsa pokinila. Tako se je ta reva letos pri nas, in enako tudi pri drugih, kateri so seme dobili, obnašala. Škoda, da so nadopolno sivko zaterle lani dve uimi: suša in slana. Bog daj letos bolje!

Gospod Burger iz Grosdupja, ki je tudi za poskušnjo vsejal sive ajde, nam je ni mogel prehvaliti, kako lepa, velika in zernata da je, — al slana pride in ji napravi veliko škodo.

— Pri Marii Devici v Polji smo sami vidili med našo navadno ajdo nekoliko sive vsejane, ki se je od une že od deleč ločila, ker je bila košata, veliko bolj bela v cvetji in svitlejšega perja, — škoda, da tudi tu je slana bogato novino zacverla!

Laneno seme se mora premenjevati.

Že dostikrat se je vprašanje ponovljalo: ali je res in neobhodno potrebno, laneno seme premenjevati, to se pravi, da se od časa do časa premeni z rusovskim rigajskim semenom. Nekteri domači, pri tem skušeni kmetovavci že delj časa terdijo, če bi se laneno seme z večjo skerbjo pridelovalo in bi se delj časa pustilo ležati, preden se seje, bi se veliko boljše obnašalo in ne bi ga bilo treba s ptujim premenjevati; po ti poti bi se pa veliko lepega denarja v deželi prihranilo.

*) Prav radi bojo gosp. predsednik sprejeli njim namenjeno seme. Tako so nam včeraj rekli. Vred.

Če tudi ta svet iz dobrega serca pride, je vendar le nasprot dozrajnim skušnjam, ktere so pokazale, da se tudi najgorše seme v nekterih letih izverže, da bo namreč lakno debelo in kerhko, zernje pa nepopolnoma dozorjeno. K ti nepopolnosti pa med vsim drugim podnebje naj več pripomore. Lan se, kakor je znano, naj bolj ponaša v vlažnem podnebju in kjer ni mraza spomladi, zato stori pa lan najbolj na morskih bregovih, iz katerih tudi mi v naše kraje laneno seme dobivamo, n. pr. iz Rusovskega in sicer iz krajev izhodnega morja ali pa iz Belgije.

Po večkratnih preiskavah izvedenih mož je dokazano, da sta tisti svet, ki ima dovelj grenke zemlje v sebi in pa kuhinske soli, blizo morskih bregov, se najbolj prileže lanu. Pri naši lanoreji je pa to velika napaka, da lepo predivo in dobro seme od ene in ravno tiste bilke imeti hočemo. Pa tudi takrat, kadar ne bomo od enega semena obojnega terjali, se vendar ne bomo mogli odkrižati ptujega semena. Res je, da zbiraje najlepše seme in odločevaje vse bolno moremo namesti dve leti skoz 4 leta izhajati z domačim, al po četertem letu bo vendar treba po rusovskem semenu seči. C. R. A.

Gospodinjam nekaj zastran kokošarstva.

Tudi naše gospodinje so gotovo poslednje leta dostikrat slišale od ptuje kuretnine.

Pri zboljšanju kuretnine pa ne mislimo, naj bi si gospodinje naše kokoši kupovale iz ptujih krajev in novega plemena, ampak le to, naj bi svoje domače z večjo skerbjo redile in gleštale. Pri reji kuretnine ima tista gospodinja naj več dobička, ktera najperva na terg piščeta prinese. Kako se pa dá to doseči? — Tako, da se čez zimo prav prerede. Tudi pri kokošarstvu veljá zlato vodilo: „Tople in snažne gredí so pol živeža.“

Kokošim, ktere so vajene pozimi pod milim nebom čepeti, ali v nezaperte kolnice na grede hoditi, pozebejo dostikrat grebeni, in preden se zopet okrevaajo in k moči pridejo, preteče dosti časa. Take kokoši vam, drage gospodinje, ne bodo prinesle veliko obresti. Najboljše je, da se kurnik s kokoši v kravji ali pa v ovčji hlev postavi, kjer kuretnina mraza ne terpi, toda gornji pokrov kurnika mora dobro zložen, ne pa špranjast biti, da ne more nesnaga skoz-nj na kuretnino padati. — Pa počasi! zoper to se bodo gotovo možjé uperli; zakaj oni so s kokoši v večni vojski in njih živi sovražniki — razun če se jim ocverte ali pečene na mizo prinesó.

Nikar se ne bojte, dragi moji gospodarji! kurje uši in kurnjek v hlevu vam ne bojo nič hudega prizadjali, na travnikih in njivah bo pa gotovo veliko veliko odlegel. In gospodinjam se ni bati, da bi njih kokoši rade v kurnik ne hodile.

Skerbna gospodinja ne bo, kakor je pri nekterih gospodinstvih navada, le enkrat v letu, namreč na pustni torek, kurnik očediti dala, ampak skerbela bo, da se vsako saboto, v huji vročini poleti pa dvakrat ali trikrat to delo na teden opravi in kurnik do dobrega očedi. Kjer se kurniki pogostoma snažijo, ondi se ni bati,

da bi se kak škodljiv merčes kuretnine lotil, in rada bo kuretnina na gorkih in snažnih gredih sedela; če se pa kurnika boji, se ga gotovo zavolj nadležnih merčesov in nesnage in smradú ogiblje.

Taki nesnažni kurniki so dostikrat uzrok raznih kurjih bolečin, in kjer se je enkrat merčes v kurniku vgnjezdil in kuretnine poprijel, ga ni lahko odpraviti. Kokoši vedno bolj hirajo, malo ali pa nič jajc ne nesó.

Tisti gospodinji tedaj, ktera skerbi, da imajo kokoši gorke in snažne gredi, ktera jim daje dovelj in dobrega zobanja, in ga včasih preminja, to je, danes to dá jutri pa to, bodo gotovo kokoši zgodaj jele nesti — in ktere zgodaj nesejo, tudi zgodaj ležejo in valé. — Kako pa se mora ravnati, da se kokle nasadé, bomo drugikrat povedali.

Kranjska zemlja, kakošna je.

V sestavku „o ljubljanskem močvirju“ se je pisatelj nalaš zderževal, se spuštati v bolj natančne geologične ali zemljioslovske odločbe, da bi, sledé po prejšnjih pisateljih, ne zaznamoval kake pomote; vendar blezo ni odšel popolnoma vsem spodtikam. Zdaj, ko so oznanjene najdbe ces. geologa dr. Lipolda, ki je l. 1856 preiskoval kranjsko zemljo od Teržiča in Kamnika do Zagorja, Ljubljane in Idrije, se zamore povedati kaj bolj gotovega, vendar ne še nobena celina, ker ni še razznanjena lastnija tistega gorovja, ki nižje leži proti jugu.

Dosedanje preiskave po kranjskem svetu kažejo, da se ondi sploh ne nahaja gorovje prvotnega tvarjenja ali izobraženja (Urgebirge), in ne kaže kamenje, ki se je v kristalih zložilo, ali je v celinah porastlo (kristallinisches Schiefer- und Massengestein, primitive Felsarten). Sploh tedaj se (razun malih sledov porfirja nad Kamnikom in na Trati) nahaja le tvarina drugotnega in tretjaškega izobraženja, ki se je iz vod v skladih vsedla (sedimentäre, secundäre und tertiäre Bildungen).

Nar globokeje tedaj in kot podloga ali temelj vsega kranjskega gorovja, je kamenje, ki gré v versto kamnoogelnega ali premogovega izobraženja (Steinkohlenformation), in je iz ilovnatega škerlovnika, iz apnénika in pešenika bolj temne barve, kakoršen je lasten v ziljski dolini na Koroškem (Gailthalerschichten). Tako kamenje se kaže v dnu gornje Savske doline, v obojni sorski in v iderski dolini, v kamniški okolici in v srednji savski dolini. V versto ziljskih skladov gré tudi ilovnato škerlovje nad Ljubljano in Verhniko, na pr. Rožniverh, Debeli verh, tudi dno Šmarne gore in Vransice, in Ajdovšina nad Dolom. (Utegne se soditi, da je verh ljubljanskega grada in pa Golovec enako gorovje). V takem gorovji se nahajajo nektare okamnjene školjke, malenkosti črnega kamnoogla med rudami, posebno pa živosreberna ruda v Idrii, bakrena poleg Loke, in svinčena v Knapovši in poleg Krašne.

Nad kamnoogelno ali premogovo tvarino leži versta triaškega izobraženja (Triasformation), ki je iz škerlovnika, apnénika, pešenika in dolomitnika; takošno kamenje je po gorenski strani nar bolj razširjeno, več ko polovica vsega gorovja je tacega tvarjenja. Spodnje triaške lege, rudečkaste in črnkaste, so enake tistim, ki se nahajajo pri Gutenstajnu v doljni Avstrii, in pri Verfenu na Solnograškem (Werfener und Gutensteiner Schichten), in tacih je veliko več v zahodni kakor v izhodni strani Gorenskega. Razprostira se tako kamenje tudi v srednjih verneh nad Ljubljano in Verhniko; tak je na pr. Lavrovec in Žirovski verh, Brezovec pri Topolem. V takem gorovji se nahaja bakrena ruda poleg Trate v poljanski dolini, in železna poleg Verhnike in Podlipe, tudi mnoge okamnjene stvari na več krajih. Zgornji triaški skladi, nekaj črnkasti, nekaj sivkasti, so enaki tistim, ki se nahajajo pri

sv. Kasianu na Tiroljskem, in pa pri Halštatu v gornji Avstrii (Cassianer und Hallstätter Schichten). Pervih se kaže le malo poleg Idrije, drugi pa se močno razširjeni po zahodnem in izhodnem Gorenskem; tako gorovje je tedaj tudi nad Ljubljano in nad Verhniko, na pr. Ulaka poleg Zaplane, in verh sv. Lavrenca pri Polhovem gradu, verhi Šmarne gore in Vransice. (Takošen utegne biti tudi Krim in ljubljanski verh). V takem kamenji se nahajajo nektare okamnjene stvari, tudi kremenci rudeči in zeleni, podobni ahatu, karneolu in jaspisu.

Nad triaško tvarino sledí gorovje liaškega in jurovega izobraženja (Lias- und Juraformation), ki je nekaj iz lapornika in pešenika, narveč pa iz apnénika. Lapornati in pešeni skladi, črnkasti ali rujavkasti, kot v Grestenu v doljni Avstrii (Grestener Schichten), se nahajajo le po malem, nar bolj nad Idrijo pod Čudno goro. Nasprot so apnéni skladi, belkasti, sivkasti in rudečkasti, kakor na Dahštajnu, visokem verhu med štajersko, avstrijsko in solnograško mejo (Dachsteinkalk), po vsem višjem gorovji na Gorenskem, na pr. v Bohinji, na Triglavu in njegovih sosedih, v gornji savski dolini, na verhih poleg koroške meje, v kamniških planinah, po verhih srednje savske doline, nad Ponovičem; ni pa tacega apnénika okoli Idrije in Loke, razun na južnih verhih Jelovice in Rati-tovca. Še so drugačni skladi belkastega apnénika, podobni kamenju, ki se nahaja na Hirlacu v Tirolih (Hirlatzschichten); taki so v Bohinji, na Jelovici in na Rati-tovcu. V takem gorovji se nahaja le malo okamnjenih stvari, in železna ruda tudi le v malih gnjezdih.

(Konec sledí.)

Lipa.

Ko so se ženili moj stari oče, so posadili pred hišo dve mlade lipi; menda jedno za se, drugo pa za svojo nevesto. Minulo je dve manj ko 50 let, odkar so živeli veseli v srečnem zakonu; lipi ste tudi lepo rastle, poganjale vsako leto listje na novo in cvéle prijazno. Dobili so stari oče sina, njihov sin pa četiri sine in ravno toliko hčeri. Med četirimi sini sem bil jez pervak. Le malo se morem spomniti svoje stare matere, vendar to dobro vé, kako lepo so me tažili in nosili na rokah, če sem jim s krikom naganjal. Tudi na leseni klopi pod svojo lipo so pogosto z menoj v naročji sedeli. Al neusmiljena smert je prišla po njih, ter vzela mojemu dedu zvesto tovaršico, mojim roditeljem dobro mater, meni pa skerbno pesternjo. Nisem se ravno nič zmenil za to; vsi domači so se jokali, al jaz nisem vedil zakaj. Po smerti svoje žene so živeli stari oče še sedem let. Bolj pogosto kakor poprej so hodili pod lipo počivat, pa le pod ono, ktero so bili posadili svoji ženi. Jaz sem bil navadno z njimi, in sem se veselo po ledini pred njihovimi nogami igral in kotal, v tem ko so oni prav zamišljeni bili. Pogosto so jih pripravile moje otročarije k smehu, pogosto jih je razveselil moj bistri pogled, pa vidilo se jim je, da je bil njihov smeh le prisiljen; dostikrat so se jim vlile debele solze iz oči, akoravno so se smejali. Mislili so si, kako veselo je nekdanj bilo, ko ste lipi še mlade in slabe bile, — kako žalostno je pa sedaj, ko ste velike in terdne. Ko sem bil nekoliko odrastel, bi bil rad vedil, zakaj ste jim lipi tako mile; sadja nisem nikoli vidil na nju, akoravno ste lepo evele vsako leto. Bolje bi bilo, sem si mislil, da bi ondi rastle češnje ali slive, kjer stojite lipi košate, in jemljete prostor drugim hasnovitišim drevesom. Al stari oče niso tako mislili; bili so korenit Slovenec, in vedli so, kaj lipa Slovencom veljá. Sedaj tudi njih ni več, ali lipi še mogočne stojite, vsako spomlad cvetete na novo in dajete marljivim čbelicam obilno hrano; mene pa spominjate srečnih dni detinskih let in starodavnosti slovanske.